

BAYKAN SEZER'İN SOSYOLOJİ ANLAYIŞI VE DOĞU-BATI ÇATIŞMASI KURAMI



Yüksel Yıldırım

Giriş

Sosyoloji üniversitelerde kurumsal anlamda XX. yüzyılın başlarında yer almasına karşın A. Comte tarafından, daha da önce, XIX. yüzyılın ilk yarısında ismi telaffuz edilerek gündeme gelmiş (1839), yüzyıl biterken de (1895) E. Durkheim tarafından yöntemi, kuralları ortaya konmuş bir bilimdir. İnsanoğlunun yaşadığı dünyayı anlama çabalarından biri olan bilimsel düşünce biçiminin son ürünleri arasında olan sosyoloji bu anlamda binlerce yıllık insanlık tarihinin yaklaşık olarak yalnızca son iki yüz yıllık döneminde bu çabayı üstlenmiştir. Sosyoloji adının gündeme geldiği dönem olan XIX. yüzyıl, Batı'da büyük toplumsal çalkantıların ve dönüşümlerin yaşandığı, aynı zamanda Batı dünya egemenliğinin mutlak biçimde tesis edildiği bir zaman aralığıdır. Batı'da ortaya çıkan sosyoloji biliminin de başlıca kaygısı öncelikle Batı sorunlarının çözümünün sistemleştirilmesi ve Batı dünya egemenliğinin meşrulaştırılması olmuş, tüm evrenselleşme ve genel geçer kuramlar ortaya atmasına karşın sosyoloji bilimi öncelikle Batı çıkarlarına, Batı içinde de daha öncelikle belli bir sınıfın, burjuvazinin çıkarlarına hizmet etmiştir. Sosyolojinin bu özelliğini, kendisini bilim olarak Batı-dışı toplumlara da sunarken, daha doğrusu bu toplumlar tarafından aktarılırken bütün kuşatıcılık iddialarına rağmen Batı merkezli bir tarih/toplum anlayışı ile ortaya çıkması ve söz konusu evrenselliğin, kuşatıcılığın bu anlayış etrafında oluşturulmaya çalışılmasını anlamlandırmak adına belirtiyoruz.

Bu noktadan itibaren sosyolojinin aktarıldığı Batı-dışı toplumlarda ve özellikle Türkiye'de bu sürecin bir görünümü olarak, evrensel bir bilim/sosyoloji anlayışı sorunu ile birlikte doğrudan bir "Batı sorunu" da gündemde olmuş, aktarmacı sosyoloji girişimlerinin yanında yerli bir sosyoloji anlayışı

meselesi de daha başlangıçtan itibaren varlığını hissettirmiştir. Sosyolojinin Batı'da ortaya çıkış ve Türkiye'ye geliş nedenleri farklı olduğundan meselelerin ele alınma amacı, yöntemi ve çıkan sonuçlar da farklı olmuştur. Batı'da -elbette bir yönüyle- egemen sınıfın ve Batı dünya egemenliğinin meşrulaştırılması amacıyla faaliyet gösteren sosyoloji, Türkiye'de önceleri devletin çöküşüne çare bulmak, bu yönde yeni siyaset arayışlarının zemini olmak, ardından da yapılan Batı seçiminin meşrulaştırılması ve desteklenmesi için çalışmıştır. Bu süreçte, aktarma bir bilim olarak sosyolojinin temel konu ve yöntemleri de aktarılmış, ancak uzun süre yapılan Batı seçiminin tartışmaya açıldığı görülmemiştir. Türkiye'de henüz sosyolojinin başlangıcındaki -Osmanlılık, Türkçülük, İslamcılık gibi- siyaset önerilerinden itibaren tüm girişimler Batı seçimi içinde cereyan etmiş, sonraki süreçte de hangi görüş iktidara gelirse gelsin bu dairenin dışına çıkmadan iş görmeye çalışmıştır. Mevcut çekişme, kavgaya ve tasfiyeler yalnızca Batıcı kadrolar arasındaki önderlik sorununun görüntüsü olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla Batı seçimi içinde yer alan sosyolojinin de doğrudan masaya yatırıldığı ve aynı zamanda kendisinin de bir toplum olayı olarak ele alındığı bir sosyoloji anlayışı Türkiye'de uzun süre görülmemiş, aktarmacı bilim anlayışı ve sosyoloji yapma biçimi devam etmiştir.

Türkiye'de sosyolojinin aktarmacı geleneğinin Baykan Sezer'le birlikte ciddi bir kırılma yaşadığı görülür. Elbette Ziya Gökalp'ten itibaren ve Gökalp de dahil özgün kavramların da kullanıldığını ve sosyologların kendi ürettikleri çalışmalarla ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Burada aktarmacı biçimden kastın yabancı metinlerin çevrilmesi olmadığı açıktır. Baykan Sezer'e kadar Türkiye'de sosyolojinin en büyük konusu olarak Batılılaşmanın ele alındığı ve bu çerçevede bir Batı bilimi olarak transfer edilen sosyolojinin "aynı paket içinde gelen" konu ve yöntemlerle birlikte Batı seçimi doğrultusunda kullanıldığını söylemek mümkünken, sosyologlar içinde Sezer'le birlikte bu seçimin geçerliliğinin tartışmaya açıldığı, buna ilaveten gene başka bir biçimde Batı seçimi ile birlikte gelen sosyolojinin de bir toplum olayı ve tarihsel bir olgu olarak ele alındığı, dolayısıyla konularının, yöntemlerinin, ulaşılan sonuçların bu çerçevede değerlendirilerek, karşı bir tez olarak kendi tarihî/toplumsal dinamiklerimizden hareketle yerli bir sosyoloji anlayışının inşa edildiği görülmektedir. Bu anlamda denilebilir ki Sezer'de de sosyolojinin en önemli konusu Batı sorunudur, ancak konuya yaklaşım biçimi ve yöntemi kendinden öncekilerden çok farklıdır.

Bu bağlam içinde çalışmamızın konusunu Baykan Sezer'in sosyolojiye dair fikirleri ve elbette öncelikle Batı sosyolojisini anlamlandırması, kendi sosyoloji anlayışı ve sosyolojinin konu ve yöntemlerine dair tezleri, ardından "bir toplumu tanımlamak" çabasıyla öncelikle tarih içinde şekillenen toplumları anlama kavuşturmak amacıyla Doğu-Batı çatışması teorisi ve son

olarak da kendi toplumumuzu bu çerçevenin içine yerleştirmek anlamında Türk toplum tarihine dair görüşleri oluşturacaktır. Sezer, çalışmalarıyla Osmanlı'nın son döneminden itibaren girilen Batı serüvenini kendi görüşü içinde anlamlandırarak ele almış, ayrıca 1960'lı yıllarla birlikte farklı biçimde ve amaçla tartışılan toplumsal yapı tartışmalarına katılarak bu yönde de kendi sözünü söylemiştir.

Elbette 1960'lı yıllar ve toplumsal yapı denilince belirtilmesi gereken bir başka husus da Baykan Sezer'in Türk sosyolojisinde doğru değerlendirilmesinin bir yolu olarak Kemal Tahir'le olan ilişkisini unutmamak ve ele aldığı konuların Kemal Tahir düşüncesindeki önemini vurgulayarak işe koyulmaktır. Sezer'in kuramının yöntemi olan konuyu tarih içine yerleştirmenin benzeri biçiminde onun çalışmalarının başlangıcında döneminin ATÜT tartışmalarını, Kemal Tahir'in bu tartışmalardaki yerini, Baykan Sezer'in Fransa'daki yaşamında ilgilendiği konular ve dönüşündeki ilk metin olarak *Doğu-Batı Çatışmasında Yunanlılığın Yeri* adlı lisans bitirme tezinin konusunun döneminden bağımsız olarak okunamayacak olmasını birlikte ele almak ve Sezer'i de tarih içine yerleştirerek açıklamak doğru bir yöntem olacaktır. Bu bakımdan Kemal Tahir'in Türk toplum tarihine olan ilgisi ve ileri sürdüğü belli tezler, Baykan Sezer'in bu tezlerin konuları üzerinde yoğunlaşması ve ortaya koyduğu çalışmalar ancak birlikte değerlendirildiğinde daha anlamlıdır. Elbette Kemal Tahir'in romanları ve bu süreçte aldığı *Notlar*, ve de Baykan Sezer'in akademik metinleri kendi başlarına da anlamlıdır ancak defaatle vurguladığımız biçimde Kemal Tahir-Baykan Sezer isimlerinin birlikte anılması önemlidir. Kemal Tahir-Baykan Sezer ilişkisi, -Baykan Sezer tevazu göstererek tek taraflı olduğunu vurgulasa da- 1965 sonrası, özellikle 1968-1973 arası karşılıklı bir ilişki şeklindedir ve Sezer'in ele aldığı konularda Kemal Tahir etkisi görülmekle birlikte Kemal Tahir'in de özellikle Doğu/Osmanlı tarihi hakkındaki görüşlerinin biçimlenmesinde, ATÜT konusuna yaklaşım biçiminde ve Osmanlı'yı ATÜT'ten çıkarıp özgün yerine yerleştirmesinde kendisinden "duygulanarak etkilendiği" Baykan Sezer'in rolü bulunmaktadır. Bir öncelik-sonralık ya da halef-selef ilişkisini kurmadan ve bunların çok ötesinde söylenebilir ki, bir "görüş" olarak ortaya konan şey her iki ismin ortak kaygıları ve ortak ilgileri sonucu karşımızdadır ve esas mesele iki ismin düşünce imbiğinden süzülen şeyin Türk toplum tarihini/yapısını açıklamada ve dünya tarihini okumada başvurulacak bir "görüş", bir "tarih tezi" ya da bir "sosyoloji kuramı" olduğudur.

Baykan Sezer'de Batı Sosyolojisi ve Sosyolojide Yöntem Konusu

Baykan Sezer'in sosyolojisiyle ilgili metinler, elbette ele aldığı konuların toplamı ve bütünlüğüne bağlı olarak bütün metinleridir. Ancak sosyoloji bi-

limine dair düşünceleri ve sosyolojinin bir bilim olarak Baykan Sezer tarafından ele alınış biçimini yansıtan çalışmalar olarak, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları* ve *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları* adlı kitapları öne çıkmaktadır. Her üçünde de “sosyoloji” kelimesinin kitap başlığı içinde kullanılması Sezer tarafından doğrudan sosyolojinin masaya yatırıldığını, kendi sosyoloji anlayışının inşasının bu metinler üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir. Bu nedenle Sezer’in sosyoloji anlayışını bu metinler üzerinden tahlil etmeye çalışacağız. Amacımız burada bu eserlerin kısa ya da geniş bir özetini vermek değildir, ancak metinler üzerinde çok genel bir ifade olarak ilk elden denilebilir ki, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, bir giriş kitabı ya da bilim dalı ile ilgili tanıtıcı bir metin olmanın çok ötesinde sosyolojiyi de tartışmaya açan bir çalışmadır. Diğer bilim dallarında olmayan bir özellik olarak sosyolojinin kendisini de konu edinmesi özelliğinin bir görüntüsü olarak Baykan Sezer bu çalışmasında sosyoloji bilimini masaya yatırarak tanıtıcı ve aktarıcı bir dilden farklı olarak eleştirel bir tarzda konuyu ele almaktadır. Gene *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları* metni de çok kişi tarafından yanlış anlaşılan yöntem konusunu bir “veri toplama aracı” olarak değil “ele aldığı konuya yaklaşım biçimi” olarak ortaya koyduğu ve aslında yöntem olarak ileri sürülen tekniklerin sağlam bir yönetime sahip olduktan sonra işe yarayabilecek bir “bilgiye ulaşma yolu” olduğunun altını çizdiği bir çalışma olarak değerlendirilmelidir. İlaveten bu metninde sosyolojide gerçek yöntemin meseleyi tarih içine yerleştirmek olduğunun ve konunun ele alınış biçimine bağlı olarak değişeceğinin vurgulanması önemlidir.

Dolayısıyla Baykan Sezer metinlerini bir önem sırasına koymak elbette anlamsızdır ve yararlı değildir. Yalnızca ilgi duyulan konulara bağlı olarak değişken bir biçimde bazı metinleri öne çıkarılabilir. Örneğin din konusuna ilgi duyan bir araştırmacı için elbette *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı* çalışması -gerçekte bu metin Doğu-Batı çatışması kuramının bir uygulama alanı olsa ve öncesinde kuramın ortaya konduğu metinlerin okunması gerekse de esas metindir. Bu bakımdan “Sosyolojinin neliği” konusunda çalışma yapan bir kişi için *Sosyolojinin Ana Başlıkları* ve *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları* adlı çalışmalar anıt eserler niteliğindedir. İlaveten farklı bir amaçla söylenmiş olsa da “sosyolojiler değil, sosyoloji” lafına karşıt biçimde toplumlar üstü bir “sosyoloji” yerine her toplumun kendi sosyolojisini savunan ve dolayısıyla “Türk sosyolojisi” kavramını ısrarla vurgulayan biri olarak Baykan Sezer’in, sosyolojinin Türkiye’de yaşadığı dönemdeki esas konuları üzerinde durduğu ve aynı zamanda Türk toplumuna bir tarihsel şema geliştirmesi açısından da çok büyük öneme sahip olan *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları* çalışması gene aynı kapsam içinde değerlendirilebilir. Bu üç metin Doğu-Batı Çatışması kuramını temellendirerek ortaya koyduğu ve tarih içinde sınıadığı metinlerinin yanında Sezer’in bilim olarak sosyolojiye dair görüşlerini ortaya koyduğu ve aslında

sosyolojiyi de kendi kuramında tarih içine yerleştirerek ele aldığı metindir. Ayrıca, tekrar belirtelim, bu üç kitabın üçünde de “sosyoloji” kelimesinin diğerlerinden farklı olarak kitap isimlerinde geçmesi, söz konusu metinlerin muhtevasını ve ortak noktalarını koymak bakımından da önemlidir.

Baykan Sezer’in sosyolojiye bakışında ilk elden öne çıkan, toplum olaylarının tarih içinde ortaya çıktığı, bu nedenle bir toplum olayının anlaşılması için kendisini kapsayan tarihsel süreçle birlikte ele alınması gerekliliğini vurgulamasıdır. Tarih ve sosyolojiyi bir yerde aslında aynı bilim olarak vurgulayan Sezer¹ “tarih olaylar, sosyoloji ise olgular bilimidir” bahanesiyle tarih ve sosyolojinin birbirinden ayrılmasının her iki bilimin de eksik kalmasına neden olduğunu savunur. Nasıl ki, XIX. yüzyılda bir tarih görüşü taşıyan sosyoloji kuramlarının öne çıkmasıyla büyük kuramcı sosyologların (Marx. vs.) isimlerini duymak mümkünken, aynı şekilde XX. yüzyılda da tarihsel olayları bir dünya görüşü ile birlikte ele alan büyük tarihçilerin (Braudel ve Annales Okulu) ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla tarihsel bakış akışı bir toplum olayının doğru anlaşılmasının ön koşulu olduğu gibi, bir sosyoloji görüşü taşıyan tarih çalışmalarının da daha sağlam temele oturacağı ve kalıcı olacağı kuşkusuzdur.

Baykan Sezer’deki sosyoloji-tarih ilişkisinin ve sosyal olaylardaki tarihsellik vurgusunun doğal bir sonucu olarak sosyoloji bilimine bakışında da onu bir toplum olayı olarak görmesi durumu ile karşılaşırız. Sezer’in sosyolojisinde, sosyoloji bilimi de bir toplum olayı olarak tarihsel bir sürecin ürünüdür ve doğru anlaşılabilmesi için süreç içine yerleştirilerek ele alınmalıdır. Bu nedenle Baykan Sezer’in sosyoloji ile ilgili ilk sorduğu soru, niçin ancak XIX. yüzyılda ve Batı Avrupa ülkelerinde görüldüğüdür. Bu durum da bizi Doğu-Batı ilişkilerine ve Batı dünya egemenliğinin XIX. yüzyılda gösterdiği özelliklere götürür. Dünya tarihinde egemenlik konusu -Pers, İskender, Roma ve Osmanlı örneklerinde görüldüğü üzere- daha önce de ortaya çıktığı halde toplum ile ilgili bilgi ve deneylerin niçin son dönemde, XIX. yüzyılda sistemleştirilmeye girişildiği soru konusudur. Bu dönem, Batı dünya egemenliğinin tarih dışı ülkeleri de kendine katarak görülmemiş boyutlara ulaşması, bu boyutla birlikte Batı’nın geleneksel Doğu ile ilişkilerini değiştirerek onun karşısına çıkması ve Doğu üzerinde de egemenlik kazandığı bir dönemdir. Bu yüzyıl, aynı zamanda Batı’nın kendi içinde büyüyerek ve bununla birlikte bölünerek dünya egemenlik ilişkilerini yürütmeye başladığı bir zaman aralığıdır. Bu büyümenin Batı’ya söz konusu egemenliğin gereği olan ek nüfusun katılması ve bölünmenin de -özellikle egemenliğin payla-

¹ “Tarih ve Sosyoloji” Sosyoloji Yıllığı 4: Tarih ve Sosyoloji, Yay. Haz. Ertan Eğribel, yy., İstanbul, 1999, s. 11-46.

şımı noktasında beliren- ulus devletler olduğunu belirtelim. Batı'da kendi tarihsel sürecindeki bölünmüşlüklerinin farklı bir görüntüsü olarak başka biçimde bir bölünmenin de burjuvazi-proletarya şeklinde gerçekleştiğini ve Marx'ın sınıf çatışması kuramının bu ayrılık üzerinden gidilerek geriye dönük bir tarih kodlaması şeklinde ortaya konduğunu da ayrıca belirtelim. Her iki durumun sonucu olarak Batı'da XIX. yüzyılda milliyetçilik ve sosyalizm ideolojileri bilimsellik iddiasıyla ortaya çıkmış ve -Batı özelinde olsa da- toplumların gelişim çizgilerini açıklayıcı iddialar sunmuşlardır. Bu durumun da sosyolojiyle ilişkisi ve sosyolojinin konusu alanına girmesi kaçınılmazdır. Batı'nın XIX. yüzyılda kazandığı üstünlükten faydalanırken bir yandan kendi içindeki çatışmadan kaynaklı sorunları çözmek bir yandan da geleneksel Doğu'yu denetim altına almak zorundadır. Bu süreçte Batı'da üstünlüğün getirdiği özgüvenle sorunlara kendi içinden ve kendi gücüyle çözüm getirme eğilimi belirmiş ve sosyolojinin konusu öncelikle Batı toplumu olmuştur. Dönem, geniş halk kitlelerinin toplum olayları, dolayısıyla tarih üzerinde etkili olduğu bir dönemdir. (1789, 1830, 1848 ve 1871 tarihlerini anımsatalım) Bu etkinin niteliği, başka deyişle halk kitlelerinin toplum üzerindeki etkisinin boyutu, toplumu anlama ve etkileyerek yönlendirme çabalarının belirmesine neden olmuş ve sosyoloji biliminin zeminini hazırlamıştır.² Görüldüğü üzere Baykan Sezer'in sosyolojiye dair başlıca tespiti kuruluşunda Batı tarihinin ve Batı sorunlarının bir ürünü olduğu şeklindedir. Bu nedenle sosyoloji tarihinin de sosyolojinin temel konularından biri olması, altını çizdiği önemli bir özelliğidir. Yine sosyolojinin bu süreçte kendi üzerine de soru sormaktan çekinmemesi de sosyolojinin kuruluş dinamiklerinden biridir. Dolayısıyla sosyolojinin kendisiyle de hesaplaşması sadece Baykan Sezer'e özgü bir tutum değil, aslında kuruluş döneminde Batı'da da görülen bir eğilimdir ve Sezer'in yaptığı bu sorgulayıcı tutumun Türk sosyolojisi içinde yerli bakış açısı ve yerli çıkarlarla devam etmesidir.

Sosyolojinin Batı -içinden belli bir merkezden- çıkışlı bir bilim olması ve öncelikle dünya egemenliği ile ilişkili olarak Batı çıkarlarının görüntüsü olan bir çözümün sistemleştirilmesinde rol oynaması doğal olarak bilimde objektiflik ve yansızlık meselesini gündeme getirecektir. Bilimsel bilginin özelliklerinden biri şeklinde tanıtılan objektiflik, evrenselle birlikte -gerçekte Batılı kaygıların ve çıkarların ürünü olan- sosyoloji bilgisinin Batı-dışı toplumlara yayılmasının dayanakları olarak belirmektedir. Ve bu kavramlar adına belli ölçütler dayatılmaktadır. Batı'da belli bir dönemin ve belli bir toplum kesiminin kaygılarının ürünü olan sosyoloji biliminin Batı'dan aktarıldığı şekliyle, toplumun kendi tarihsel dinamiklerine oturmadan, söz konusu evrensellik

² Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015, s.23-30.

ve objektiflik söylemleri ile kullanımı, yerlileştirilmemiş bir bilimsel bilgi sisteminin yararı konusunda kuşku uyandıracaktır. Sosyoloji, her şeyden önce toplumu ve toplum olaylarını anlama bilimi olduğu kadar, toplum sorunlarının tespiti ve olası çözüm yollarının dayanaklarını bulmak için uğraşmaktadır. Bu uğraş, aynı zamanda toplum yararının, toplumsal çıkarların da tespitini zorunlu kılmaktadır. *“Güçlük, toplum yararının, toplum çıkarlarının saptanmasında başlamaktadır.”*³ Buradan hareketle farklı toplumların varlığı somut bir gerçeklik olduğuna göre, toplumu anlama ve sorunlarını/çıkarlarını saptama yolunda bir çaba olan sosyolojinin de içinden çıktığı toplumun sorun ve çıkarlarıyla uğraşması beklenen bir durumdur. Bu da yukarıda belirttiğimiz “sosyolojiler değil, sosyoloji” mottosunun aksine her toplum için farklı bir sosyoloji anlayışının varlığını, farklı sosyoloji yapma tarzının gerekliliğini zorunlu kılmaktadır. Bunun sonucunda da doğal olarak “Türk sosyolojisi” kavramı kendiliğinden oluşmaktadır. Baykan Sezer bu anlamda yerli bir sosyoloji anlayışının ve Türk sosyolojisi kavramının gerekçeleriyle birlikte inşacısı durumundadır. Bunu da başına sadece “Türk” sözcüğünü getirmenin ötesinde sosyolojisi gerçek anlamda yerli kaygılara dayandırarak yapmaktadır. Sezer’e göre toplumun kendisi gibi, çıkarları da tarih içinde oluşurlar ve kendilerine tarih içinde bir rol edinirler. Toplum kimliğinin kazanılması da bundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla *“toplumun tarihteki rolüne, yerine edindiği çerçeveye uygunluk ya da ters düşmek toplumun çıkarını saptamamıza yarar tek ölçüttür.”*⁴ Baykan Sezer’in sosyolojik görüşlerinde bizi kendi ürettiği “Batıcılışma” kavramına kadar götürecek bu “tarihsel rol” olgusu toplumsal yapımızın tarih içinde şekillendiğinin başka bir dille ifade ediliş biçimidir. Ve toplum çıkarlarımız da tarih içinde yüzlerce/binlerce yıl içinde edindiğimiz rollere bağlı olarak kendi toplumumuz özelinde diğer toplumlardan farklılaşmaktadır. Buradan, kendi toplumumuzu anama ve sorunları üzerine eğilme iddiasında bulunması gereken sosyolojinin de ele aldığı konuyu incelerken tarafsız olamayacağı, kendi toplum çıkarlarımıza bağlı kalması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Baykan Sezer, sosyolojinin ortaya çıktığı dönemde gerçekte belli bir cephenin ve cephe içinde belli bir kesimin çıkarının savunuculuğunu yapan sosyolojinin, bunun üzerinde bir misyon iddiasıyla ortaya çıktığını göstermek adına tarafsızlığını ispat etme derdi olduğunu, bunun için de yöntem konusuna eğildiğini belirtir. Sosyolojinin bilim hüviyeti kazanma yolundaki kaygısı, dönemin doğa bilimlerindeki gelişmelerin yansımasıyla somut, kanıtlanabilir, genel geçer bilgilere ulaşma çabasına dönüşmüş, bilgi/veri toplama

³ A.g.e., s.10.

⁴ A.g.e., s.14.

ma yolları olarak değerlendirebileceğimiz “saha araştırma teknikleri” bizlere sosyolojide yöntem konusunun unsurları olarak tanıtılmıştır. Günümüzde de gerek uygulamalı sosyoloji, gerekse yöntem denilince akla gelen şey, “saha” adı altında “yeryüzüne inmek” ve nicel ya da nitel veri toplama araçları ile doğruluğunun herkes tarafından kabul edilebileceğine inanılan bilgi kırıntılarına ulaşmaya çalışma çabasıdır. “*Bu anlayışın en belirgin örneği de üniversitelerde okutulmaya başlanılan ‘İleri Sosyoloji Metodları’ dersinin adıdır.*”⁵ Yöntem olarak sunulan ve “araştırma” yanı sıra “açıklama” işlevi de yüklenilen bu tekniklerle birlikte sosyoloji tarafsızlığını kanıtlama çabası içine girmiştir. Matematik kurallarının topluma uyarlanmasıyla matematiksel tekniklerle ulaşılan sonuçların mutlak ve tartışmasız sonuçlar olduğu ileri sürülmüştür.⁶ Böylece her zaman ve her yerde doğruluğu tartışma götürmeyen “iki artı iki, eşittir dört” prensibi toplum içinde de ve toplumsal olaylara da uyarlanacaktır. Doğa bilimlerinden hareketle sosyoloji de zaten kuruluş sürecinde ve isim babası tarafından “sosyal fizik” olarak adlandırılmıştır.

Oysaki Baykan Sezer’e göre sosyolojide yöntem gerçekte “ele alınan konuya yaklaşım biçimi” olarak kabul edilir. Bu yaklaşım da mutlaka konuyla ilgili ön bilgilerimiz ve ön yargılarımızla sınırlanır. Bu durum, ayrıca gereklidir. Aksi halde inilen sahada neyin arandığının bilinmesi mümkün olmayacaktır.⁷ Sonuç olarak da sosyolojide üzerinde oy birliği sağlanmış bir yöntemin varlığından söz etmek mümkün değildir ve farklı sosyoloji anlayışlarına bağlı olarak farklı sosyolojik yöntemlerin varlığı bilimin doğası gereğidir.⁸ Buradan da toplum bilimlerinde, doğa bilimlerindekine benzer veri toplama teknikleri olmadığı gibi mutlak ve genel geçer bilgilerin olmadığı sonucuna rahatlıkla varılmaktadır. Sosyoloji biliminin bizzat kendisinde olduğu gibi sosyolojik bilgi bir tarihsel sürecin ve belli toplum ilişkilerinin/çıkarlarının ürünü olduğuna göre, buradan elde edilecek bilginin de aynı çıkarları paylaşmayan sosyolojiler tarafından tartışmaya açılabilmesi su götürmez bir gerçek olarak karşımızdadır. Baykan Sezer bu anlamda öncelikle Batı dünya egemenliğinin bir ürünü olarak sosyolojinin kendisini tartışmaya açmış, bunun sonrasında da Batı’dan aktarma sosyolojik bilgilerin öncelikle kendi toplum tarihimize karşılaştırılarak ve kendi toplum çıkarlarımızla sınanarak değerlendirilmesi gerekliliğini ısrarla savunmuştur. Bunun dikkate alınmadığı bir durumda örneğin ithal ölçütlerle toplumumuzu az-gelişmiş saymamızın bize ne gibi bir fayda sağlayacağı soru konusudur.

⁵ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, İstanbul: Sümer Kitabevi, 1993, s.16.

⁶ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, s.59-68.

⁷ A.g.e., s.64.

⁸ Baykan Sezer, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, s.11.

Doğu-Batı Çatışması Kuramı

Batılı -kurucu- sosyoloji kuramlarında ilk elden karşımıza çıkan özellik aynı zamanda belli bir tarih anlayışı taşımaları ve toplumların tarihi serüvenleri/gelişme çizgileri üzerine görüş bildirmeleridir. Kiminde sınıf çatışması, kiminde aklın ilerlemesi şeklinde karşımıza çıkan bir olgunun tarihin temel dinamiğini oluşturduğunu ileri süren bu kuramlar toplumların tarih içinde geçirdiği aşamaları belirttikleri gibi her aşamanın da temel özellikleri hakkında fikir sahibidirler. Ayrıca bunların ortak özelliği -gerek burjuva sosyolojisi gerekse Marksist sosyoloji olsun- bütün bir dünya tarihini Batı'ya merkeze alarak açıklamaya çalışmalarıdır. Dolayısıyla söz konusu kuramların, toplumların tarihsel süreçlerindeki “temel etken” üzerindeki iddiaları, “tarihsel gelişme çizgileri” hakkındaki açıklama biçimleriyle birleşerek, merkeze aldıkları Batılı bakış açısı perspektifinden sarsılmaz bir paradigma oluşturmalarını sağlamıştır. Bu paradigmatik görüş, hegemonik bir tavır da takınarak kendisi dışındaki görüşlere ve görüş potansiyeline karşı bir biçime bürünmüştür.

Baykan Sezer düşüncesini, Batı sosyolojisinin bu tavrı ve durumu karşısında yerli bir itiraz, Batı-dışı bir görüş olmasının da üstünde bir “sosyoloji kuramı” olarak değerlendirmemizi sağlayan şey ise söz konusu “temel etken” ve “tarihi gelişme” çizgileri üzerine kendi açıklamaları olmasıdır. Sezer’e göre bu kavramlar Batı sosyolojisinin yansızlık çabalarının ürünüdür ve tarih yasaları, tarihsel determinizm kavramları ile birlikte sunulmuştur.⁹ Bu şekliyle belirttiğimiz gibi Batı merkezli evrensel tarih/toplum anlayışının ürünüdür. Baykan Sezer, sosyolojide bir toplumu tanımanın ön koşulu olarak temel etkenin tespitinin önemli olduğunu belirtir ve bu etkenin de toplumu tarih içine yerleştirerek anlaşılabilirliğini savunur. Buna göre temel etkenin tespiti bir toplumun yaşamında ana değişiklik durumlarını tespit etmek ve değişikliğin öncesi ve sonrasındaki olaylar üzerinden bir çıkarımda bulunmaktır.¹⁰ Batılı tarih anlayışına göre genel eğilim tarihin İlk Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ şeklinde dönemlendirilmesidir. Bunun başka bir ifadesi de kölelik, feodalizm ve kapitalizm şeklinde okunabilir. Auguste Comte’un üç hal kanunu da gerçekte aynı tarihsel gerçekliklerin aklın ilerlemesi formalizasyonu ile sunulmasından başka bir şey değildir.¹¹ Ancak söz konusu başlıkların Batı tarihini açıklar nitelikte oldukları da muhakkaktır ve örneğin sınıfsal ilişkiler, sınıf çatışması kavramı bu dönemler arası geçişleri ve aşamaları sınırlı ve eksik biçimde açıklasa da gerek bu dönemlerin (kölelik, feodalizm, kapitalizm) Doğu’yu da içine alacak şekilde

⁹ A.g.e., s.89.

¹⁰ A.g.e., s.92.

¹¹ A.g.e., s.95.

tüm dünya tarihini anlamada yeterli olmaması gerekse kavramın genel geçer olmaması Baykan Sezer'e göre daha kuşatıcı bir kavram zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da Batı içinde değil, Doğu-Batı ilişkileri içinde bir açıklama biçimini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla Baykan Sezer'de dünya tarihi bir Doğu-Batı ilişkileri tarihidir. Buradan da gerek Batı'yı gerekse Doğu'yu tarih içine doğru biçimde yerleştirmemizi sağlayacak temel etkenin "Doğu-Batı çatışması" olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Başka bir deyişle Baykan Sezer'de "bir toplumu tanımlamak" anlamında yöntem sorununun vardığı yer Doğu-Batı çatışması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğu-Batı Ayrımı ve Çatışmanın Temeli

Batı'nın XIX. yüzyılda dünya egemenliğini tesis etmesiyle birlikte bunun bilimsel alana yansımaları olarak yeni bir bilim anlayışı ve Batı merkezci bir tarih/toplum anlayışı ortaya çıkmıştır. Batı'nın kendini dünyanın merkezine koyduğu ve Batı-dışı toplumları kendi sistemine -ancak sistemden pay vermeden- dahil ettiği tarih anlayışı, toplumların tarihinin tek bir gelişim çizgisi üzerinden ilerlediği ve bu çizginin en ucundaki Kıta Avrupası'nın geri kalmış/endüstrileşmemiş toplumlar tarafından takip edilmesi gerekliliği esasına dayanmaktadır. Osmanlı'nın Batıcılılaşması anlamında Tanzimat'tan başlayarak bütün bir süreç boyunca kabul edilen anlayış budur. Cumhuriyet dönemi Batı'ya doğru hareketin de dayanak noktası "tek uygarlık" olan Batı uygarlığı etrafında bütünleşmek şeklindedir. Ziya Gökalp'in "kültür ve uygarlık" kavramının anlatmak istediği ile "iki yüz yıllık bocalama" değerlendirmesinin ortak noktası söz konusu tek merkezci anlayışın kabul edilmesidir.

1960'lı yıllardaki tartışma ortamıyla birlikte ise bir Doğu-Batı farkından söz edilmeye başlanmış, bu yönde açıklama biçimleri ve kavramlar ortaya atılmıştır. Ancak bu dönemdeki kavramların ortak noktası Doğu toplumlarının gelişmemiş/endüstrileşmemiş olması ve Batı gelişim çizgisi üzerindeki geriliği üzerinden hareket etmeleridir. Buradaki Doğu-Batı farkı, tarihsel bir uygarlık ayrımı farkı değil, uygarlığın adı olan Batı'ya eklenmemekte ontolojik açıdan zorlanan ve gerçekte Batı kadar uygar olmayan Batı-dışı halkların varlığı nedeniyledir. İddia bu şekildedir. Tartışmaya katılan aydınlarımızın çoğu da bu düşünceden hareketle "az-gelişmişliğimizin tarihsel temelleri" üzerinde durmuş, toplumsal tarihimizi kendine özgü gelişim çizgisi üzerinden değil Batı hedefinden sapmaya göre değerlendirmiştir.

Baykan Sezer'in Türk sosyolojisindeki önemi ve aktarmacı yerine yerli sosyoloji anlayışının başlangıcı kabul edilmesinin anlamı bu noktada ortaya çıkmaktadır. Türk düşüncesinde Kemal Tahir'le birlikte yukarıdaki değerlendirme biçimine karşı yerli bakış açısı oluşmaya başlamış, Baykan Sezer'le birlikte ise sosyolojimizde Doğu-Batı farklılığı ölçütleri tartışmalı az-gelişmişlik

kavramı üzerinden değil tarihsel temele oturtularak açıklanmaya başlanmıştır. Sezer'in sosyoloji anlayışının yöntemi konusunda belirttiğimiz temel etken olan Doğu-Batı çatışmasının tarih içinde ortaya çıktığı dönemden -başka deyişle Doğu-Batı ayrımının başlangıcından- itibaren getirilen açıklama biçimiyle karşımıza Batı'ya eklemlenmiş bir Doğu tarihi yerine, süregelen çekişmeler ve çatışmalar boyunca birbirine karşı bilenmiş iki farklı medeniyet tarihi okuması çıkmaktadır.

Baykan Sezer'in Doğu-Batı çatışması kuramı kapsamında Doğu ve Batı tarihlerini etraflıca anlatmak niyetinde değiliz. Konu üzerinde daha önce çok kısa şekilde başka bir çalışmamızda durmuş¹² ve kuramın anlamına dair görüşlerimizi de gene farklı bir yazımızda belirtmiştik.¹³ Burada üzerine söyleyeceğimiz birkaç söze temel olması açısından tekrar edecek olursak Doğu-Batı çatışması kuramı,

Bir bakıma sosyoloji kuramının olmanın yanında aynı zamanda bir tarih ve uluslararası ilişkiler kuramı olma niteliği taşımaktadır. Sezer'in geliştirdiği yaklaşım biçimi ile tarihsel ve toplumsal olaylar -her tarih olayının aynı zamanda bir toplum olayı olması ve de her toplumsal olayın aynı zamanda tarih içinde gerçekleşmesi hasebiyle-¹⁴ sıradan bir siyasi tarih okumasının ötesinde söz konusu bütünlüğün içine yerleştirilme ve bununla birlikte anlam kazanma şansına sahiptirler. Bu çerçevede Osmanlılık konusunun da aynı bütünlüklü açıklama içinde yerleştirildiğini görmek mümkündür. Baykan Sezer'in Doğu-Batı çatışması kuramının anlamı, belirtildiği gibi bir dünya tarihi okuması şeklindedir. Bir anlamda XIX. yüzyıl ve sonrasında Batı dünya egemenliğinin dayattığı tek yönlü tarih anlayışı ve Batı merkezli uygarlık tarihi doktrinine bir eleştiri de olan Sezer'in Doğu-Batı çatışması teorisi, dünya tarihinin ana ekseninin önce kendi çabası ve çözümü ile uygarlığa geçen Doğu, ardından da Doğu ile ilişkileri sayesinde uygarlık aşamasına ulaşan Batı medeniyetinin ilişki ve çatışmasının görüntüleri olduğu görüşüyle temellenir. Bu açıdan tarihin temel etkeni önce göçebe-yerleşik, ardından daha geniş ve diğerini de kuşatan bir biçimde Doğu-Batı çatışmasıdır ve dünya tarihi bu çatışma etrafında şekillenmektedir. Başlangıçta Asya ve Avrupa'nın coğrafi farklılığından kaynaklanan imkân ve imkansızlıkların toplumsal çözüme dönüşmesi sonucu -toprağın kendini yenilemesi sorununun çağın çok ötesinde bir çözümle üstesinden gelen- yerleşik tarım uygarlıkları ve bunların zenginliğini elde etmeye çalışan göçebe toplumlar tarih sahnesine çıkmış, ardından yerleşik uygarlıkların şehir endüstrisinin hammadde ihtiyacını başka bir biçimde üstelenen

¹² Yüksel Yıldırım, Türk Toplum Tarihinde Doğu-Batı Çatışması ve Osmanlılık, *Tarih ve Uygarlık-İstanbul Yıllığı*-13, s.29-38.

¹³ Yüksel Yıldırım, "Baykan Sezer'in Doğu-Batı Çatışması Kuramı İçinde Osmanlılık Konusu", *Sosyologca*, 24 (2022), s. 31-47.

¹⁴ Baykan Sezer, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2015, s.59-67.

bir örgütlenmeyle Batı uygarlığına geçişi sağlamıştır. Bu tarihten itibaren önce Yunan-Pers mücadelesi ile karşımıza çıkan Doğu-Batı çatışması, tarih içinde farklı görüntüler alarak, Yakın Doğu’da Mısır ve Mezopotamya uygarlıkları ve bu zenginlik alanlarını koruyan asker devletler olarak Persler ve türevlerinden sonra, Araplar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi aktörlerle, Batı’da ise Yunan’ın ardından Roma, Bizans, Haçlılar, Osmanlı karşılarındaki Avrupa krallıkları ve Yeni Çağ sonrasındaki ilişkilerle birlikte yavaş yavaş şekillenmeye başlayan ulus devletler gibi unsurlarla karşımıza çıkmaktadır. Öte yanda ise Çin ve Hindistan gibi medeniyetler önceleri sözünü ettiğimiz göçebe-yerleşik çatışmasında bozkır halkları karşısında mücadele ederken sonra bunlar da Doğu-Batı ilişkilerine dahil olmuşlar, aynı şekilde Kolomb öncesi Amerika uygarlıkları da 1492 sonrasında Batı yayılcılığının kurbanları olarak söz konusu ilişkiler ağının bir parçası biçiminde tarih içinde yerlerini almışlardır. Bu anlamda tarih-dışı toplumlar belirttiğimiz Doğu-Batı ilişkilerinin dışında kalan toplumlardır ve toplumların dünya tarihine dahil olmaları aslında bu çatışmanın çerçevesi içine girmeleriyedir denilebilir.¹⁵

Yukarıda çok kısa bir şekilde ele alınan “dünya tarihi okuması” sosyolojinin ortaya çıkışından Baykan Sezer’e gelene kadarki sürede iddia edildiği gibi tek merkezli bir uygarlık kavramı yerine iki kutuplu bir dünya egemenlik ilişkileri serüvenini ortaya koymaktadır. Gene buradan çıkarılması gereken başlıca sonuçlar, zenginliği üreten tarafın Doğu, zenginliğin paylaşılması sürecinde kendini soygun ve sömürü düzenine dayandırarak ilişkinin çatışmaya dönüşmesine neden olan tarafın ise Batı olduğudur. Dolayısıyla Doğu-Batı çatışmasının esas başlatıcısı, başka deyişle ilişkilerin çatışmaya dönüşmesinin müsebbibi Batı’dır.

Baykan Sezer’in Doğu-Batı çatışması kuramının önemli bir özelliği bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel ilişkilerin ve sürecin farklı bir okuması olan kuram, meseleyi bir çatışma olarak açıklamasına karşın hiçbir biçimde çatışmayı mutlaklaştırıcı, kutsayıcı ve devamından yana bir tavır içinde değildir. Dünyadaki mevcut egemenlik ilişkilerinin -Comte-Durkheim çizgisindeki sosyolojik bakıştan farklı olarak- bir iş bölümü değil sömürü ilişkisi olduğunun altını çizer ve çatışmaya neden olan olgunun da bu sömürü olduğunu belirtir. Sömürülen tarafın meşru müdafaa hakkının bir sonucu olarak toplumlararası ilişkilerin kimi zamanlarda çatışma aşamasına evrildiğini, temeldeki sömürü ilişkisinin ortadan kalkmasıyla çatışmanın da ortadan kalkacağını savunur. Çatışmanın insanlığa bir faydasının olmadığını, buraya ayrılan kaynakların insanlığın mutluluğu için kullanılabileceğini belirtir. Bu noktada Sezer’in kuramı mevcut dünya egemenlik ilişkilerinin

¹⁵ Yüksel Yıldırım, “Baykan Sezer’in Doğu-Batı Çatışması Kuramı İçinde Osmanlılık Konusu”, s. 34-35.

doğru okunmasının bir yolu olmanın ötesinde Doğu-Batı çatışmasının sürmesine ilişkin bir motivasyon taşımamaktadır. Bu şekliyle kuram gerçekte çatışmanın aşılp, sömürsüz bir dünya sistemi kurulmasına dair yolların gösterildiği bir düşünce biçimidir.

Doğu-Batı Çatışması İçinde Türk Tarihi

Baykan Sezer'in temel etken kavramı ile birlikte ele aldığı tarihi gelişme çizgisi de sözünü ettiğimiz etkenin tarih içine yerleştirilmesi sonucu ortaya çıkacak tarihsel şemadan başka bir şey değildir. Batı gelişme çizgisi yukarıda belirttiğimiz belli değişikliklerin sonucu olarak Batı'nın yaşadığı belli tarihsel dönüşümlerin sonucu oluşmuştur. Ancak Türk tarihi özelinde İlk Çağ/kölelik, Orta Çağ/feodalizm, Yeni Çağ/kapitalizm gibi bir kesişmeye tanık olmak mümkün değildir. Yaşanan bu aşamalar da gene ancak Doğu-Batı çatışması içinde anlam kazanmaktadır.¹⁶ Türk tarihindeki iki önemli değişiklik ise "Anadolu'nun Türkleşmesi" ve "Osmanlı'nın Batıcılığı" olaylarıdır. İlkinde Türkler kimliklerini değiştirmeden coğrafyalarını değiştirerek bir uygarlık çevresinden başka birine, İran-Turan çatışmasından Doğu-Batı çatışmasına geçmiş, ikincisinde ise yurtlarını değiştirmeden kimliklerini değiştirme çabasına girişmişlerdir.¹⁷ Söz konusu iki olay ve öncesi ile sonrasındaki ilişkiler içinde Türk tarihinin ana şeması ortaya çıkmaktadır. Şema aşağıdaki gibidir:

- Orta-Asya Türk uygarlığı
- Anadolu'nun Türkleşmesi
- Osmanlılık
- Osmanlı'nın Batıcılığı
- Günümüz Türkiye'si¹⁸

Böylece, Baykan Sezer'in yöntemi kullanılarak Türk tarihinin tanımlanması, değişiklik dönemlerini ve bu dönemlerde değişen unsurların anlaşılabilirliği için önceki ve sonraki dönemlerle birlikte incelenmesi ile gerçekleştirilebilir. Çok kısa bir şekilde formüle edecek olursak ilk dönem Türklerin tarihte toplumların uygarlık aşamasında yaşadığı ilk çatışma olan göçebe-yerleşik çatışmasının başlıca aktörlerinden biri olduğu bozkır uygarlığı serüvenleridir. İkinci dönemde göçebe-yerleşik çatışmasından "daha geniş ve dünyanın kaderini belirleyen" başka bir çatışmaya, Doğu-Batı çatışmasına geçmişlerdir. Burada artık yeni bir dünya ve buradaki ilişkilerin keşfedilmesi ile var olan uygarlıklar arası çekişmeye dahil olunma ve bunun baş aktörü olma durumu

¹⁶ Baykan Sezer, Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı, İstanbul: İ.Ü.E.F. Yay., 1991.

¹⁷ Baykan Sezer, Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları, İstanbul:Doğu Kitabevi, 2017, s.120.

¹⁸ A.g.e., s.118.

söz konusudur. Üçüncü dönem ise Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinin bir siyasete dönüşmesinin adıdır. Burada Türkler kendilerinden önce mevcut Doğu-Batı ilişkilerine katılmış ve Doğu'nun asker devlet geleneğinin son halkası olan Osmanlı İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. Osmanlılık, Doğu'nun sözcüsü ve savunucusu bir siyasetin görüntüsüdür. Dördüncü dönem olan Osmanlı'nın Batıcılılaşması ise bu siyasetin yürütülemeyerek bırakılması ve Batı ile müttefiklik ilişkilerine dayanan yeni bir siyasetin denenmeye çalışılmasıdır. Bu amaçla önce ordunun yeniden dizaynı ardından idari mekanizmaların Batı tarzına göre yeniden biçimlendirilmesi gündeme gelecektir. Son dönem ise Batıcılılaşmanın halka yayılmaya çalışılmasından başka bir şey değildir. Batıcılılaşmada kesin kararın verilmesi sonucunda toplumun yeni bir siyaset üretmesinin önüne geçilmek için geleneksel devlet-halk ikiliğinin de önüne geçilerek Batı seçimi tüm topluma yaygınlaştırılmak istenmiştir. Cumhuriyet devrimleri bunun görüntüleridir. Sonuç olarak bu modelleme ile Türk tarihinin Batılı tarih şemalarından farklı olarak kendi tarihsel gelişim çizgisi içinde bir inşasına girililmekte, aynı zamanda bu inşa Doğu-Batı ilişkileri ile yoğrulmuş bir dünya tarihi içinde gerçekleşmektedir. Bu açıdan Baykan Sezer'in geliştirdiği tarih ve toplum okuması bütünlüklü bir okuma biçimindedir.

Sonuç Yerine

Görüldüğü üzere Baykan Sezer'in sosyolojisinde, Türk toplumunu tanımlamak adına kullanılan metodoloji Batı sosyolojisinin ileri sürdüğü ve yansızlık kanıtlama çabalarının bir uzantısı olan yöntemlerin dışında ve ötesinde özgün dinamiklere dayanmaktadır. Sezer'in kullandığı özgün yöntem ve geliştirdiği açıklama modeli onu aynı zamanda kuram sahibi bir sosyolog olarak hem Türk hem de dünya sosyoloji tarihine yerleştirmektedir. Sosyolojinin Batı'dan transfer edilen bir bilim olarak Türkiye'ye gelmesi ve sosyoloji yapma tarzının da aktarmacılıktan uzun süre kurtulamaması göz önünde bulundurulduğunda Baykan Sezer'in Türkiye'nin de dünya sosyoloji literatürüne bir katkısı olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Baykan Sezer'in Doğu-Batı çatışması kuramı dünya tarihinin bize dayatılan okuma biçiminden farklı bir biçimde yorumlanmasıdır. Batı merkezci tarih anlayışına tepki olmasının yanı sıra mevcut egemenlik ilişkilerinin bir sömürü ilişkisi olduğunun altını çizmektedir. Aynı zamanda mevcut duruma ilişkin bir durum tespitidir. Çatışmayı mutlaklaştırma amacı yoktur ve çatışmanın devamından yana değildir. Aksine egemenlik ilişkilerinin dayandığı toplumlar arası temeli ortaya koyduğu için çatışmayı aşabilme potansiyelini barındırır ve bunun yollarını gösterir. Bu nedenle çatışmasız -ama öncelikle sömürsüz- bir dünyanın ipuçlarını bünyesinde taşır. Doğu-Batı çatışması ortadan kalktıktan sonra muhtemeldir ki başka çatışmalar gündeme gelebilir, çünkü

farklılıklar devam edecektir. Baykan Sezer düşüncesinin muhayyel gelecek tasavvuru farklılıklara da rağmen bir arada yaşayabilme ve esasında bu farklılıkların arasında çatışmaya yol açan çelişkilerin aşılması şeklinde okunabilir.

Baykan Sezer'in sosyoloji kuramının içinde ortaya koyduğu bir gerçeklik daha vardır ki, Doğu-Batı ilişkileri olarak ele alınan dünya tarihinde Türklerin müstesna yerinin altının çizilmesidir. Tarihte önce göçebe-yerleşik çatışmasının aktörü olan Türkler, İslamiyet'i kabul etmelerinin ardından Yakın-Doğu'ya gelmeleriyle birlikte öncekinden daha geniş bir çatışma içinde Yakın Doğu toplumlarının koruyuculuğu görevini üstlenmişlerdir. Doğu asker devlet geleneğinin mirasçılığını Arap hilafetlerinden devralan Türkler bu gelenek içinde özellikle Osmanlı İmparatorluğu ile büyük bir aşama kaydetmiş, Osmanlılığı bir dünya siyaseti şekline dönüştürerek dünya egemenlik ilişkilerinin çok uzun süre baş aktörü ve yönlendiricisi olmuşlardır. Osmanlılık, aynı zamanda ana çerçevesi iktisadi ilişkiler olmayan, siyaseti esas alan, siyasetinin ana unsuru da soygun ve sömürünün önlenmesi üzerine kurulu bir dünya projeksiyonu olduğu için gelecekte de sömürsüz bir dünya kurmak adına bir siyaset oluşturma çabamızda işimize yarayacak çok önemli ipuçları barındırmaktadır. Baykan Sezer, Osmanlı konusu ile ilgili metinlerinde bu özelliğin altını sıklıkla çizmiştir. Günümüz Türkiye'sinin, Batıcılışma siyasetinin devamcısı olarak tarihsel rolüne uygun olmayan bir siyaset yürüttüğü ifade eden Sezer, bir toplumu tanımanın ve toplum çıkarını tespit etmenin yegane ölçütünün tarihte oynadığı role bağlı olduğunu da belirtmesiyle, Türk toplumunun çıkarının tarihsel rolüne aykırı olarak Batıcı siyasetler peşinde koşarak değil, binlerce yıllık geleneğin yeniden yaşatıcısı olarak, ancak ve ancak yeniden Doğulu/mazlum toplumların sözcüsü ve koruyucusu olmasıyla sağlanabileceğini ortaya koymuştur. Türkiye'nin bu görevi üstlendiği takdirde tarihteki onurlu yerini kazanabileceğini, "geleceğin kurucularından, büyük devletlerinden biri olabileceğini" aksi halde tarihi gelişme içinde ezilip, kaybolacağının mümkün olduğunu belirten Sezer, "gelecekte Türk devletinin müstesna yerine olan inancının da tam" olduğunu ifade eder.

Son olarak denilebilir ki, Baykan Sezer'in sosyoloji anlayışı modernleşme, bağımlılık, merkez-çevre gibi kuramlara, az-gelişmişlik, ATÜT kavramlarına rağmen yaşadığımız topraklardan da dünya sosyolojisine önemli katkılarının olabileceğinin ispatı olduğu gibi, Batı düşüncesinin Batı-dışı toplumlara dayattığı teorilere karşı Türk toplumu özelinde Doğu toplumlarının da bir sözü olduğunun göstergesidir. Kendi ifadesindeki "sosyoloji, sosyoloğun sözüdür" cümlesinden hareketle Türk sosyoloğunun sözünün Türk sosyolojisinin ta kendisi olduğunun da kanıtıdır. Bu anlamda kendisine kadarki Batı aktarmacısı "Türkiye sosyolojisi" çizgisinden önemli bir ayrışma olarak "Türk sosyolojisi" kavramının gerçek anlamda hayat bulmasını sağlayan kişi Baykan Sezer'dir.